

Välitysten sosiologiaa

Sosiaalisista selityksistä sosiaalisen selittämiseen

Olli Pyyhtinen

Jos sosiologian tehtävänä on tutkia ”sosiaalista”, on erikoista, miten epämääräiseksi käsite on jäänyt oppialan perinteessä. Se on samanaikaisesti läsnä ja poissa. *The Penguin Dictionary of Sociology* (Abercombe, Hill & Turner 2006) on kuvaava esimerkki. Sanakirja sisältää kaiken kaikkiaan 19 sellaista hakusanaa, joihin sisältyy määre ”sosiaalinen” (*social*), kuten ”social and system integration”, ”social change”, ”social closure”, ”social reproduction”, ”social structure” ja ”social system”:

1 Voidaan toki huomauttaa, että osa näistä hakusanoista ei itse asiassa puhu lainkaan ”sosiaalisesta” vaan ”yhteiskunnallisesta”. Tämä on kuitenkin itsessään osoitus englanninkielisen termin *social* monimerkityksisyydestä ja epäselvyydestä. Lisäksi esimerkiksi *social theory* on käsitteenä niin laaja, että se tuntuu kattavan miltei kaikki teoretisoimien muodot sosiaalitytieteissä (mikä on sekin rajoiltaan ja sisällöltään kaikkea muuta kuin selvä käsite). Esimerkiksi *European Journal of Social Theory* listaa internetsivuillaan muun muassa seuraavat esimerkkeinä sosiaali-/yhteiskuntateorioista: yhteiskunnallisen ja poliittisen ajattelun klassiset ja nykymuodot, kriittinen teoria, neofunktionalismi, postmodernismi, tiedon sosiologia, feministinen teoria, marxismi ja hermeneutiikka. Ks. sosiaaliteorian ja yhteiskuntateorian erosta esimerkiksi Joas & Knöbl (2004); Pyyhtinen (2010).

Teoksesta kuitenkin puuttuu tyystin hakusana käsitteelle ”social”. Sosiaalinen tuntuukin olevan sosiologissa tutkimuksissa samaan aikaan kaikkein selvin ja hämärin asia. Sikäli kuin sosiologia kiinnittää huomion nimenomaan ilmiöiden ja ongelmien ”sosiaaliin” puoliin, sosiaalinen on sosiologisten tarkastelujen edellyttämä kehys, joka antaa tarkasteluille niiden mielen ja rajat. Sosiaalinen esiintyy tutkimuksissa verraten kyseenalaisyttäytymättömänä selitysresurssina, ei ongelmana, jonakin itsessään selitystä kaipaavana (ks. poikkeuksista tähän esimerkiksi Elias 1978; Simmel [1908] 1992 ja Tarde [1895] 2012). Sosiologit ovat esimerkiksi olleet hanakoita osoittamaan milloin minkäkin asian ”sosiaalisesti konstruktiksi” (ks. Hacking 2009). Vain ani harvoin ollaan kuitenkin tultu kysyneeksi, mitä sosiaalinen tarkkaan ottaen on, saati miten se rakentuu, vakautuu ja pysyy koossa. Paradoksaalisesti juuri käsitteen itsestäänselvyys, vakiintuneisuus ja annettuus on toisin sanoen pitänyt sen epäselvänä ja hämäränä (tarkemmin ja laajemmin ks. Pyyhtinen 2010).

Yksi tunnetuimpia jos kohta myös kiistellyimpiä ”sosiaalisen sosiologian” (*sociology of the social*) kriitikoita on ranskalainen tieteen- ja teknologiantutkija ja filosofi Bruno Latour. Kirjassaan *Reassembling the Social* (2005) Latour esittää provokatiivisesti, että ”ei ole mitään erityistä sosiaalista järjestystä; [...] ei ole olemassa minkäänlaista sosiaalista ulottuvuutta, ei ’sosiaalista kontekstia’, ei erillistä todellisuuden aluetta, johon voitaisiin liittää määre ’sosiaalinen’ tai ’yhteiskunta’.” Hän

vielä jatkaa, että ”yksikään ’sosiaalinen voima’ ei kykene ’selittämään’ jäänöspiirteitä, joista muut alueet eivät voi tehdä tiliä”, ja että ”tästä syystä ei ole mitään mieltä lisätä mitään ’sosiaalisia tekijöitä’ muihin tieteellisiin erikoisuuksiin”. (Latour 2005, 4–5, suom. O.P.) Latourin väite vaikuttaa ensi katsomalta järkälemäisellä vasaralla mätkäistyltä kuoliniskulta sosiologialle. Jääkö sen jäljiltä sosiologialle – ja sosiologiasta – enää mitään? Esitän tässä kirjoituksessa, että ”sosiaalisen” kritiikki ei ole välttämättä negatiivista, jotakin dekonstruktivistista tai peräti destruktiivista, vaan se voidaan ymmärtää myös positiiviseksi ja konstruktiviseksi eleeksi. Tällainen kritiikki ei hylkää käsitettä tyystin, ainoastaan sen käyttämisen selityksenä.² Sosiaalisen selitysvoin kyseenalaistaminen tarjoaa uuden näkökulman sosiologian perustavaan ongelmaan yhdessä olemisesta ja sen rakentumisesta: sosiaalinen ei näyttäyty enää ihmisiä yhdessä pitävänä liimana tai sementtinä, vaan hauraana asiana, joka edellyttää paitsi jatkuvaa työtä, seipittämistä, tuottamista, vakiinnuttamista ja ylläpitoa, myös moninaisten asioiden ja aineiden tuen.

Yhdessäolon moninaiset ja aktiiviset ainekset

Pidän viimeaikaisia *materiaalisuutta* korostavia lähestymistapoja tässä yhteydessä tärkeinä ja kiinnostavina, sillä ne pyrkivät suuntaamaan sosiologista ajattelua pois abstraktista ”yhteiskunnan” ja puhtaan ”sosiaalisen” tarkastelusta moninaisiin konkreettisiin asioihin, joiden välityksellä ihmiset ovat yhdessä, esimerkiksi liikennevälineisiin (Callon 1986; Kullman 2009; Latour 1992;

Valkonen 2011), sähköverkkoon (Silvast 2013), vakuutuksiin (Lehtonen 2014), markkinainstrumentteihin (MacKenzie 2006; 2009) tai maaperään ja lattiaan (Ingold 2011; Paju 2013).³ Mielenkiinto yhdessä olemisen aineellisiin välityksiin kumpuaa ennen kaikkea niin sanotusta toimijaverkostoteoriasta, jonka tärkeimpinä kehittäjinä pidetään Latourin ohella Michel Callonia ja John Law’ta, mutta tätä nykyä se yhdistää yhteiskuntatieteissä myös monia sellaisia lähestymistapoja ja ajattelijoita, jotka eivät suoranaisesti edusta toimijaverkostoteoreettista tutkimusotetta (ks. esim. Barad 2007; Coole & Frost 2010; Ingold 2013).

Yhdessä olemisen konkreettiset ja moninaiset materiaalit vakavasti ottava näkökulma pakottaa meidät muuttamaan käsitystämme paitsi materiaalisesta, myös sosiaalisesta itsestään. Ensinnäkin aineellisia tekijöitä ei sen mukaan tule nähdä ihmistoiminnan passiivisiksi muokkauskohteiksi tai välineiksi vaan aktiivisiksi: ne *tekevät* jotakin. Tiedämme esimerkiksi varsin hyvin, että omega-3-rasvahapot ovat paitsi hyväksi sydämellemme myös vaikuttavat psyykkiseen hyvinvointiimme muun muassa ylläpitämällä vireystasoa ja parantamalla keskittymiskykyä. Lisäksi teknologian kehitys on tehnyt mahdolliseksi asioita, jotka joskus ennen olisivat olleet edes häidin tuskin kuviteltavissa, kuten reaaliaikaisen keskustelemisen kuvayhteyden välityksellä toisella puolella maapalloa olevien ihmisten kanssa ja mannerten välisen äänennopeudella lentämisen. Eloisan aineellisuuden voima on kuitenkin toisinaan myös uhkaavaa ja suoranaisesti ei-toivottua. Rasvainen ruoka lihottaa; auringon UV-säteily aiheuttaa ihosyöpää; kaupunkien laitamilla kasvavat, mikro-organismeja kuhisevat jätevuoret erittävät maaperään, pohjaveteen ja ilmaan muun muassa hiilidioksidia, metaania sekä myrkyjä; yksittäinen tsunami, tulva tai tornado voi tappa kym-

2 Näkökulmani eroaa näin merkittävästi esimerkiksi Jean Baudrillardin (1983) esittämästä sosiaalisen kritiikistä. Sosiaalisen kuolemaa julistava Baudrillard tuomitsee kaikki sosiaalisen käsitteen uudelleenkehittely-, parantelu- ja elvytysyritykset toivottomiksi ja elinkelvottomiksi (Wernick 2000, 67). Hänen mukaansa sosiaalista ei joko ole koskaan ollutkaan, sosiaalinen on nykyään kaikkialla eikä siksi erityisesti missään tai on joskus ollut jotakin sellaista kuin sosiaalinen muttei enää (Baudrillard 1983).

3 Ks. lähestymistavasta suomeksi myös Lehtonen (2013); Valkonen, Lehtonen & Pyyhtinen (2013).

meniä ellei jopa satoja tuhansia ihmisiä; tulivuoren syöksemä tuhkapilvi kykenee pysäyttämään Euroopan lentoliikenteen ja siten horjuttamaan hetkellisesti länsimaisen elämäntavan perustavia infrastruktuureja; ja siinä missä esimerkiksi AIDS tekee kumppanin valinnasta ja sukupuolisuudesta nautinnosta riskialtista puuhaa, jota vaanii alati kuolema, esimerkiksi lintuinfluenssan laajeneminen pandemiaksi sai terveystieteelliset muutama vuosi sitten turvautumaan kansallisiin rokotosohjelmiin ja valtiot sulkemaan rajojaan.

Toiseksi materiaalien asioiden huomioiminen laajentaa ”sosiaalisten tosiasioiden” piiriä aineellisiin asioihin tai aineisiin. Jälkimmäisiä ei kuitenkaan ymmärretä joksikin sosiaalisen ”perustaksi”, sillä ne itsessään muotoutuvat ja rakentuvat suhteissa ja ovat näin muutoksenalaisia. Mikä tärkeää, aineellisten välitysten korostaminen johdattaa ylipäätään huomaamaan, että *ei ole mitään sosiaalista suhdetta sinänsä*. Käytännöllisesti katsoen kaikki inhimillinen toiminta on kietoutunut aineellisiin asioihin niin erottamattomasti, että ihmisten väliset suhteet muotoutuvat olennaisesti erilaisten materiaalien tukemina ja välittiminä (ks. Bennett 2010; Ingold 2011; Latour 2006). Toki jo esimerkiksi Simmel tiedosti, että modernin ihmisen elämää ympäröi kokonainen objektien kulttuuri, Marx kiinnitti huomiota materiaaliseen perusrakenteeseen ja Durkheim korosti toteemien merkitystä, mutta viimeaikaisessa kiinnostuksessa materiaalisuuteen on uutta herikistyneisyys aineellisten tekijöiden erityiselle ja aktiiviselle osallisuudelle ihmisten välisen yhdessä olemisen rakentumisessa. ”Ihmisen ei katsota elävän maailmassa vain toisten ihmisten kanssa” (Valkonen, Lehtonen & Pyyhtinen 2013) vaan perin juurin sotkeutuneena ei-inhimillisiin ”toisiin”. Tämä oivallus luo uutta ymmärrystä paitsi ihmisten yhdessä olemisestä myös ylipäätään ihmisenä olemisestä, siitä, mikä tai mitä on ”ihminen” (ks. Pyyhtinen & Tamminen 2011). Ihminen ei ole yksinomaan diskursiivinen olento, jollaiseksi so-

siologia sen kauan ymmärsi. Ihminen on myös muun muassa mineraalis-lihallis-tuntois-äänellinen olento, ylipäätään maailman moninaisuuden poimu, joka on yhtäältä erillinen, toisaalta osa ympäristöään ja sen suhteissa, prosesseissa ja virroissa muotoutuva.

Yhteisön ja objektin kietoutuminen toisiinsa

Ajatuksen yhteisön tai suhteiden ja objektin toisiinsa sidotusta, samanaikaisesta muotoutumisesta on artikuloinut ehkä kirkkaimmin ja rikkaimmin ranskalaisfilosofi Michel Serres (1930–). Hän on myös keskeinen innoituksen lähde edellä mainitun toimijaverkostoteorian taustalla, mutta hänen työtään tunnetaan suhteellisen huonosti sosiologien parissa. Tämä ei ole yllättävää, sillä Serres ei ole tehnyt varsinaista empiiristä sosiologista tutkimusta sanan perinteisessä mielessä, vaan hänen tarkastelutasonsa on filosofisempi kuin empiirisen sosiaalitutkimuksen. Hänen muotoilemansa käsitys yhteiselämän rakentumisesta on kuitenkin tuore näkökulma sosiologian ydinkysymyksiin. (Pyyhtinen & Lehtonen 2014.)

Serresin mukaan objekti ja yhteisö syntyvät samanaikaisesti: ei ole objektia ilman yhteisöä eikä yhteisöä ilman objektia (Pyyhtinen & Lehtonen 2014; Serres 1983, 108). Hän ehdottaakin, että paras tapa hahmottaa yhteisön muodostavien suhteiden synty on seurata objektien liikettä. Objekti kirjaimellisesti *kerää* yhteisön yhteen kiertämällä ihmiseltä toiselle. Tätä korostaa myös Serresin yhteisöstä käyttämä käsite *kollektiivi*. Ranskan kielen sanan *collectif* vartalo *collect-* on myös verbin *collecter*, ”kerätä”, kanta. Jotta monta voi tulla yhteen, tarvitaan siis jokin moninaisuuden läpi juokseva, ihmiseltä toiselle kiertävä aines. Suhteissa kiertävä asia tai esine kokoaa yhteen juuri leviämällä monille ihmisille. Sen liikkeissä yhteisö tai kollektiivi samanaikaisesti laajenee ja supistuu, levittäytyy ja tulee yhteen.

Vastaavasti objektit saavat merkityksensä ja vai-
kuttavuutensa yhteisön suhteissa. Ne eivät ole
mitään yksin ja itseriitteisesti, vaan ne saavat va-
kautensa käytännöissä ja kierroissa.⁴ Serres ym-
märtääkin objektit eräänlaisiksi sekamuodoiksi:
ne ovat samaan aikaan luontoa ja yhteiskuntaa,
materiaaleja ja suhteita. Tästä syystä hän kat-
soo, että objekteihin kuuluu aina etuliite ”kvasi-”.
(Pyyhtinen & Lehtonen 2014.)

Teoksissaan Serres havainnollistaa kvasiob-
jektin ja yhteisön yhteismuotoutumista usein
ottamalla esimerkikseen pallon (esim. Serres
1980, 404–406). Ajatellaan jalkapalloa. Pelejä
tavataan käsitellä sosiologisessa ja myös filo-
sofisessa kirjallisuudessa esimerkkinä sään-
nönmukaisesta toiminnasta. Onkin totta, että
jalkapalloa pelinä määrittävät tietyt säännöt.
Samaan aikaan nuo säännöt koskevat kuiten-
kin nimenomaan pallon liikettä. Ilman palloa ei
siksi ole peliä, jos kohta pallo saa merkityksen-
sä, arvonsa, tarkoituksensa ja voimansa vasta
osana peliä sääntöineen ja liikkueessaan pelin
tiimellyksessä pelaajalta toiselle. Olennaista

4 Gabriel Tarde ([1895] 2012) ja Alfred North Whitehead (1933; [1929] 1978) ovat samansuuntaisesti ehdottaneet minkä tahansa asian ajattelemista ”yhteiskuntana”. Eivät vain ihmisten väliset yhteenliittymät vaan esimerkiksi myös solu, organismi, puu, auto, jätevedenpuhdistamo, sävellys ja pöytäryhmä ovat heidän näkökulmastaan ”yhteiskuntia”, sikäli kuin ne ovat komposiittisia kokonaisuuksia ja niissä on jotakin pysyvää. Tällöin tulee tietysti aiheelliseksi kysyä, onko olemassa muutakin kuin ”yhteiskuntia”, sillä jos kaikki asiat ovat yhteiskun-
tia, yhteiskunnan käsite jää vaille erityistä referenssiä. Whiteheadilla yhteiskunnat muodostavat vasta ”toisen asteen’ ontologisen todellisuutensa” (Pyyhtinen & Tamminen 2014); niitä perustavampia ovat ”aktuaaliset tapaukset” tai ”aktuaaliset oliot” (Whitehead [1929] 1978). Esimerkiksi Serresillä ja Latourilla ei-sosiaalisen ongelma taas asettuu kysymyksenä yhteisön ja suhteiden ulkopuolesta. Serresille (1980) tätä ulkopuolta edustaa ”kohina” ja Latourille (2005) muodoton ”plasma” (ks. tästä myös Joronen & Pyyhtinen 2014).

on huomio, että pallo ei ole pelkkä passiivinen esine, sillä se kerää pelaajien moninaisuuden yhteen. Pelaajat hitsautuvat joukkueeksi vasta heidän syöttäessään palloa toisilleen, ruok-
kiessaan pallolla toisiaan, ja pallon liikkeet myös yhdistävät keskenään kamppailevien joukkueiden pyrkimykset otteluksi: ”Pallon ympärillä joukkue hulmuu nopeasti liekinä, säilyttää organisaationsa ytimen sen ympäril-
lä ja suhteessa siihen. Pallo on järjestelmän aurinko ja sen osalta toiselle kiertävä voima, keskus joka on poissa keskialueelta, paitsiossa, harhautuksessa.” (Serres 1995, 88.) Pelissä pallo ei myöskään pysy muuttumattomana, vaan se voi vaihdella luontoaan ja kiertoaan muuttuen milloin vaarattomaksi, milloin vaaralliseksi, ja vaihtelun mukaisesti muuntuu myös joukkue. Pallo on myös subjektiuden merkittävä: kustakin pelaajasta tulee yksilöity subjekti vasta suhteessa palloon (Serres 1980, 403). Siitä irrallaan hän on pimennossa. ”Minä” onkin vuoroin pelaajalta toiselle siirtyvä vaihdettava merkki tai määre. Näin pallo paitsi rakentaa pelaajien väliset suhteet, myös merkitsee subjektin: ”Sen avulla tiedämme [pelissä] milloin olemme ja milloin emme enää ole subjekteja.” (Emt., 407.)

Aineelliset välitykset eivät tietenkään yhdisty vain dynaamisuuteen, liikkeeseen, aktiivisuuteen ja pauhuun, vaan ne ovat yhtäläisesti tekemässä myös sitä, mikä on jähmeää, hidasta, paikallaan pysyvää ja hiljaista.⁵ Ja materiaalisen lujutensa vuoksi monet objektit tavallisesti käsitetäänkin kiinteämmiksi, liikkumattommiksi ja hitaammin muuttuviksi kuin niitä käyttävät ihmiset ja niihin kiinnittyvät ihmisten väliset suhteet. Ihmisten häilyvyyden ja objektien pysyvyyden kontrastia kuvataan hienosti

5 Tarkkaan ottaen tämä tekee jo pelkästä paikallaan olosta ja pysyvyydestä joka hetki tapahtuman, uudelleen alkamista ja uuden luomista (ks. Shaviro 2009, 18; Whitehead [1920] 1964, 165–167).

Juha Seppälän romaanissa *Ei kenenkään maa* (2006, 55–56):

Ihmiset karkaavat. Ne eivät pysy. Ne liikkuvat koko ajan, muuttavat paikasta toiseen, irtoavat juuristaan, perheistään ja suvuistaan, velvollisuksistaan, leijuvat tuulten mukana kuin voikukan siemenet. Ne häipyvät, haihtuvat, sopeutuvat erilaisiin ympäristöihin kuin mikrobit, tulevat tunnistamattomiksi, menettävät otteensa elämästä ja kuolemasta. Ihmiset ovat muuttuneet avaruuden ääniksi, kirjoituksiksi, osaksi integroituja ryhmiä ja jälkiä. Ne ovat pelkkiä sanoja ei-missään. [...] Ihmiset katoavat, vaipuvat näkymättömiin, hukuvat suuriin kaupunkeihin levittääkseen niihin jatkuvasti kertyviä ylimäärävarojaan joiden houkuttelemiseksi kaupungit ovat rakentuneet. Ihmiset eivät muista vainajiaan, jotka lepäävät kuninkaiden ja mahtimiesten seurassa, noiden jotka ovat jättäneet jälkeensä muistomerkkejä, pyramideja ja mahtavia raunioita. Pyramidit pysyvät.

On kuitenkin tärkeää oivaltaa, että silkka ”materiaalisuus” sinänsä ei tee asioista pysyviä ja kiinteitä. Antropologi Tim Ingold havainnollistaa tätä ottamalla esimerkikseen keraamisen ruukun. Pelkkä sen valmistuksessa käytetty saviaines ei saa ruukkua pitämään muotoaan ja kestävään ajan kulumaa, vaan savi kovettuu vasta kuivaimisen ja polttamisen ansiosta (Ingold 2000, 418). Materiaalit eivät olekaan kestäviä ja lujia sisäsyntyisesti, vaan niiden vakaus ja pysyvyys on aina tehtyä ja tuotettua, aikaansaannos.⁶

Välitysten sosiologian lupaus

Mikä sitten on yhdessä olemisen konkreettisiin välityksiin huomion kiinnittävän lähestymistavan etu verrattuna näkökulmiin, jotka lähtevät liikkeelle esimerkiksi ilmiöiden sosiaalisesta kontekstista ja selittävät niitä sosiaalisilla tekijöillä tai yhteiskunnalla?

Ajatellaan esimerkiksi taloutta. Taloussosiologian ansiona verrattuna taloustieteeseen on tavallisesti pidetty markkinoiden omalakisuuuden purkamista. Esimerkiksi Karl Polanyi (1944) korosti aivan oikein, että markkinat eivät ole puhtaasti taloudellinen ilmiö. Polanyi jäi kuitenkin ratkaisussaan puolitiehen, sillä hän ehdotti, että markkinoita tulee tarkastella osana sosiaalista kontekstia, koska monet sosiaaliset tekijät vaikuttavat taloudelliseen toimintaan. Pohjimmiltaan tässä vain korvataan yksi jo valmis rakenne toisella: talous yhteiskunnalla (Latour & Lépinay 2009, 82). Olisi yhtäläillä selitettävä myös yhteiskunnan rakentuminen. Sosiologia onkin ollut voittopuolisesti liian ”abstraktia”. *Välitysten sosiologia* (lainaan käsitteen Hennionilta, 1993) tarjoaa nähdäkseni tähän lääkkeen, ei niinkään tarjoamalla vastauksia vakiintuneisiin suuriin sosiologisiin kysymyksiin kuin muuntamalla toiseksi koko kysymysten maaston. Se on – Alfred North Whiteheadin (1978, 20) näkemystä filosofian tehtävästä lainatakseni – *abstraktisuutta selittävää*. Lähestymistapa karttaa yleistäviä ja vahvoja selityksiä ja tarkastelee, miten asiat rakentuvat paikallisesti moninaisissa ja alati muuttuvissa moniaineksisissä suhteissa, jotka eivät edellä noita asioita, vaan jotka näiden kierto ja liike tuottaa (ks. Kullman & Pyyhtinen 2014).

Yhteisöjä tai yhteiskuntaa ei ylipäätään havaita niin kauan kuin ne yritetään nähdä suoraan; ei ole mitään yleistä tai monoliittista sosiaalista ”sinänsä”. Yhteisöt tulevat näkyviin juuri välittäjissään. Ihmisten moninaisuus saa yhteisen muodon ja tulee yhteiseksi jonkin sen läpi ihmiseltä toiselle kiertävän asian liikkeessä. Esimerkiksi antropologit ovat onnistuneet tuomaan esiin arkaisten yhteisöjen rakentumisen ja suhteet kiinnittämällä huomion lahjavaihtoon ja osapuolten välillä kiertäviin lahjoihin (esim. Mauss 1999; ks. myös Pyyhtinen 2014). Vastaavasti raha kokoaa markkinat ja pitää niitä yllä laajan ja lakkaamattoman kiertonsa ansios-

6 Ks. materian muuntuvuudesta ja pysyvyydestä myös Lehtonen (2009); Pyyhtinen (2013).

ta. Kun markkinat jäisivät helposti abstraktiksi rakenteeksi tai jopa monoliittiseksi ykseydeksi lähdetäessä liikkeelle niistä itsestään, seuraamalla rahan, tavaroiden ja arvojen liikettä kuva markkinoista tulee eläväksi ja konkreettiseksi. Näkyviin tulee markkinoiden moninaisuus, hajanaisuus ja moniaineisuus.

Yhdessä olemisen ja ihmisenä olemisen aineellisessa välittyneisydessä sinänsä ei ole mitään uutta – olemmehan tekemisissä erilaisten enemmän tai vähemmän aktiivisten materiaalien tekijöiden kanssa joka päivä arjessamme, laitoimme siten ruokatarvikkeita jääkaappiin, matkustimme junalla, tupakoimme tai vaikka soitimme musiikkia yhdessä ystäviemme kanssa. Välitykset eivät olekaan mikään valmis vastaus vaan kulloinkin tutkittavien erityisten ilmiöiden suhteen tarkentuva kysymys (Hennion 1993; Lehtonen 2013). Pelkkä aineellisen välittyneisyyden toteaminen ei riitä; on tutkittava tapauskohtaisesti, millainen välitysten kokoonpano osallistuu missäkin tilanteessa ja miten kulloinkin tutkittavan ilmiön tuottamiseen ja vakauttamiseen. Sosiaalisella tai muilla yleisillä kategorioilla selittämisestä luopumisella on hintana tutkimuksenteon epävarmuuden ja vaivalloisuuden lisääntyminen. Puhuiden muotojen, yleisten tyyppien ja yhtenäisten kokonaisuuksien sijaan kohdataan asioiden sotkuisuus. Mutta vain näin päästään seuraamaan asioiden muotoutumista ja vakautumista, tapahtumista ja uuden syntymistä.

Kirjallisuus

- ABERCOMBIE, NICHOLAS, STEPHEN HILL & BRYAN S. TURNER. 2006. *The Penguin Dictionary of Sociology*. Fifth Edition. Lontoo: Penguin Books.
- BARAD, KAREN. 2007. *Meeting the Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press.
- BAUDRILLARD, JEAN. 1983. *In the Shadow of the Silent Majorities*. New York: Semiotext(e).
- BENNETT, JANE. 2010. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham: Duke University Press.
- CALLON, MICHEL. 1986. "The Sociology of an Actor-Network: the Case of the Electric Vehicle." Teoksessa *Mapping the Dynamics of Science and Technology: Sociology of Science in the Real World*, toim. Michel Callon, John Law & Arie Rip. Lontoo: Macmillan.
- COOLE, DIANA & SAMANTHA FROST (TOIM.) 2010. *New Materialisms. Ontology, Agency, and Politics*. Durham & Lontoo: Duke University Press.
- ELIAS, NORBERT. 1978. *What is Sociology?* Käänt. Stephen Mennell. New York: Columbia University Press.
- HACKING, IAN. 2009. *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suom. Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- HENNION, ANTOINE. 1993. *La Passion musicale: une sociologie de la médiation*. Paris: Métailié.
- INGOLD, TIM. 2000. *Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Lontoo: Routledge.
- INGOLD, TIM. 2011. *Being Alive. Essays on Movement, Knowledge and Description*. Lontoo: Routledge.
- INGOLD, TIM. 2013. *Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture*. Lontoo: Routledge.
- JOAS, HANS & WOLFGANG KNÖBL. 2004. *Sozialtheorie. Zwanzig einführende Vorlesungen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- JORONEN, MIKKO & OLLI PYYHTINEN. 2014. *Relating the Un-related: Heidegger and Latour*. Ilmestyy.
- KULLMAN, KIM. 2009. "Enacting Traffic Spaces." *Space and Culture* 12:2, 205–217.
- KULLMAN, KIM & OLLI PYYHTINEN. 2014. Toimijaverkosto. Teoksessa *Verkostat yhteiskuntatieteissä*, toim. Kai Eriksson. Ilmestyy.
- LATOUR, BRUNO. 1992. *Aramis ou l'Amour des techniques*. Paris: La Découverte.
- LATOUR, BRUNO. 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- LATOUR, BRUNO. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- LATOUR, BRUNO & ANTONIN LÉPINAY. 2009. *The Science of Passionate Interests: An Introduction to Gabriel Tarde's Economic Anthropology*. Chicago: Prickly Paradigm Press.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2009. "How does materiality matter for the social sciences?" Teoksessa *The Materiality of Res Publica*, toim. D. Colas & O. Kharkhordin. Cambridge, Mass.: Cambridge Scholars Publishing.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2013. "Epävarmuuden talous: Hyvinvoinnin välityksistä ja infrastruktuureista." *Sosiologia* 50:1, 51–60.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2014. "Picturing How Life Insurance Matters." *Journal of Cultural Economy*, julkaistu verkossa 14.2.2014.

- MACKENZIE, DONALD. 2006. *An engine, not a camera. How financial models shape markets*. Cambridge & Lontoo: MIT Press.
- MACKENZIE, DONALD. 2009. *Material Markets*. Oxford: Oxford University Press.
- MAUSS, MARCEL. 1999. *Lahja. Vaihdannan muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa*. Suom. Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää. Helsinki: Tutkijaliitto.
- PAJU, ELINA. 2013. *Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- POLANYI, KARL. 1944. *The Great Transformation*. New York: Rinehart.
- PYYHTINEN, OLLI. 2010. *Simmel and "the Social"*. Lontoo & New York: Palgrave Macmillan.
- PYYHTINEN, OLLI. 2013. "Tosiasioiden aineellinen luominen. Taideteosten aitouden tutkimuksesta." *Sociologia* 50:3, 222–238.
- PYYHTINEN, OLLI. 2014. "The Gift and its Paradoxes: Beyond Mauss". Aldershot: Ashgate.
- PYYHTINEN, OLLI & TURO-KIMMO LEHTONEN. 2014. "Michel Serres ja yhteisön logiikat." Teoksessa *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria*, toim. Ilkka Kauppinen & Miikka Pyykkönen. Helsinki: Gaudeamus, ilmestyy.
- PYYHTINEN, OLLI & SAKARI TAMMINEN. 2011. "We Have Never Been Only Human: Foucault and Latour on the Question of the Anthropos." *Anthropological Theory*, 11(2): 135–152.
- PYYHTINEN, OLLI & SAKARI TAMMINEN. 2014. "Tuleminen vailla toistoa: A. N. Whiteheadin prosessiontologia." *Tiede & edistys*, ilmestyy.
- SEPPÄLÄ, JUHA. 2006. *Ei kenenkään maa*. Helsinki: WSOY.
- SERRES, MICHEL. 1980. *Le parasite*. Pariisi: Éditions Grasset.
- SERRES, MICHEL. 1983. *Rome. Le livre des fondations*. Pariisi: Bourin.
- SERRES, MICHEL. 1995. *Genesis*. Käänt. Geneviève James & James Nielson. Michigan: The University of Michigan Press.
- SHAVIRO, STEVEN. 2009. *Without Criteria: Kant, Whitehead, Deleuze, and Aesthetics*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- SILVAST, ANTTI. 2013. *Anticipating Interruptions: Security and Risk on a Liberalized Electricity Infrastructure*. Publications of the Department of Social Research. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SIMMEL, GEORG. [1908] 1992. *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- TARDE, GABRIEL. [1895] 2012. *Monadology and Sociology*. Käänt. Theo Lorenc. Melbourne: re:press.
- VALKONEN, JARNO. 2011. *Palvelutyön taito*. Tampere: Vastapaino.
- VALKONEN, JARNO, TURO-KIMMO LEHTONEN & OLLI PYYHTINEN. 2013. "Sosiologista materiaalioppia." *Sociologia* 50:3, 217–221.
- WERNICK, ANDREW. 2000. "From Comte to Baudrillard: Socio-Theology After the End of the Social." *Theory, Culture & Society* 17:6, 55–75.
- WHITEHEAD, ALFRED NORTH. 1933. *Adventures of Ideas*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WHITEHEAD, ALFRED NORTH. [1920] 1964. *The Concept of Nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WHITEHEAD, ALFRED NORTH. [1929] 1978. *Process and Reality*. Corrected edition. New York: Free Press.